

"Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti İli" 100

Ceyhun Hacıbəyli

(əvvəli ötən sayımızda)
"AZƏRBAYCAN" qəzeti

Öz işini 1918-ci il noyabrın 16-da yenidən bərpa edən Azərbaycan Milli Şurasının, xüsusilə onun Azərbaycan Parlamentinin çağırılması sahəsindəki fəaliyyəti "Azərbaycan" qəzetinin səhifələrində geniş işıqlandırılırdı. Qəzetdə Milli Şuranın sədri Məhəmməd Əmin Rəsulzadənin parlamentin çağırılması ilə əlaqədar noyabrın 19-da bütün Azərbaycan əhalisinə müraciəti, Şurada gedən müzakirələrin materialları və qəbul olunmuş qərar da dərc edilmişdi.

Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti Parlamenti 1918-ci il dekabrın 7-də işə başladıqdan sonra qəzet onun fəaliyyətini geniş işıqlandırmış, parlamentin mühüm iclaslarından stenoqrafik hesabatları "Azərbaycan Məclisi-Məbusanında" rubrikası altında dərc etmişdir. Bundan başqa, qəzetdə "Rəsmi xəbərlər", "Teleqraf xəbərləri", "Rusiyada", "Ermənistanda", "Gürcüstanda", "Türkiyədə", "İrəvan müsəlmanlarının hali", "Teatr və musiqi" və digər daimi rubrikalar da var idi.

"Azərbaycan" qəzetinin səhifələrində Məhəmməd Əmin Rəsulzadə, Üzeyir bəy Hacıbəyli, Xəlil İbrahim, Fərhad Ağazadə, Hacı İbrahim Qasımov, Məhəmmədəğa Şahtaxlı, Adilxan Ziyadxanov, Əlabbas Müznib, Şəfiqə Əfəndizadə, İstanbulda təhsil alan Əmin Abid və b.-nin Azərbaycan tarixinə, mədəniyyətinə, maarifinə, siyasi vəziyyətinə və s. aid silsilə məqalələri dərc olunurdu. Qəzetin səhifələrində Məhəmməd Hadi, Əhməd Cavad və b. şairlərin şeirlərinə də geniş yer verilir.

Qəzetdə erməni-daşnak qulduru Andronikin Zəngəzur, Naxçıvan və Qarabağda Azərbaycan xalqına qarşı törətdiyi soyqırımı, vəhşiliklər, Ermə-

nistan Respublikası ərazisində yaşayan azərbaycanlıların acı taleyi, onların kütləvi surətdə məhv edilməsi və ata-baba torpaqlarından qovulması haqqında çoxlu məlumatlar dərc edilmişdi.

1919-cu ilin mayında Azərbaycanın istiqlaliyyətinin elan olunmasının birinci ildönümü, həmçinin 1920-ci il yanvarın 11-də Paris sülh konfransının Ali Şurası tərəfindən Azərbaycanın müstəqilliyinin de-fakto tanınması münasibətilə "Azərbaycan" qəzetində çoxlu təbriklər, məqalələr və s. materiallar dərc olunmuşdu. "Azərbaycan" qəzeti 1918-20-ci illər ərzindəki saylarında Azərbaycanın dövlət, ictimai-siyasi, iqtisadi və mədəni həyatını geniş əks etdirmişdir.

Qeyd edildiyi kimi, Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti dövründə (1918-20) Cümhuriyyət hökumətinin rəsmi orqanı olan "Azərbaycan" qəzetinin redaktorlarından biri Ceyhun bəy Hacıbəyli olmuşdur. 1918-ci il noyabrın 28-dən Azərbaycan dilində olan nömrələr C.Hacıbəylinin, rus dilindəki nömrələr isə Şəfi bəy Rüstəmbəylinin redaktorluğu ilə çıxmışdır. Paris sülh konfransında (1919-20) iştirak etmək üçün Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti nümayəndə heyətinin tərkibinə müşavir kimi "Azərbaycan" qəzetinin redaktoru C.Hacıbəyli də daxil edilmişdi. Bu səbəbdən Üzeyir bəy Hacıbəyli 1919-cu il yanvarın 16-da çıxmış 89-cu sayından başlayaraq "Azərbaycan" qəzetinin redaktoru olmuşdur. Bu vaxtdan "Azərbaycan" qəzeti "Müvəqqəti müdir: Üzeyir bəy Hacıbəyli" imzası ilə buraxılmış və bu imza qəzetin həmin il 30 iyun tarixli 215-ci sayına qədər davam etmişdir. Üzeyir bəy iki aylıq müalicədən qayıtdıqdan sonra, 1919-cu ilin sentyabrından etibarən yenidən "Azərbaycan" qəzetində işə başlamış və 1920-ci il aprelin 27-nə kimi qəzetin müdiri işləmişdir.

Üzeyir bəy Hacıbəyli qəzetə rəhbərlik etməklə, onun ideya istiqamətini müəyyənləşdirmiş, Azərbaycanın müstəqil dövlət kimi möhkəmlənməsinə çalışmışdır. "Azərbaycan"dakı fəaliyyətində Üzeyir bəy Hacıbəyli özünü istedadlı, bacarıqlı, dərin düşüncəli və milli məsləkli publisist kimi göstərmişdir. Qəzetin səhifələrində Üzeyir bəy Hacıbəylinin Azərbaycan tarixinə, siyasi vəziyyətinə, iqtisadiyyatına, sənayesinə (xüsusilə, neft sənayesinə), maarif və mədəniyyətinə və s. aid 100-dən çox məqaləsi dərc olun-

Üzeyir Hacıbəyli

muşdur. Üzeyir bəy Hacıbəyli redaktor işlədiyi müddətdə Azərbaycan və onun ətrafında baş verən hadisələri qəzetin səhifələrində əks etdirməklə yanaşı, Azərbaycan Cümhuriyyəti Parlamentinin, Fətəli xan Xoyski və Nəsim bəy Yusifbəyli hökumətlərinin yeritdiyi siyasi xətti qızğın müdafiə edirdi.

"Bir yaş" məqaləsində Üzeyir bəy Hacıbəyli yazırdı: "Bugün istiqlalını elan etmiş olduğumuz və istiqlalı qazanmaq yolunda çaylarca qanlar axıdıb, minlərcə xanimanlarımızı xərabə qoyduğumuz bir dövlətin, yəni Azərbaycan Türk Dövlətinin bir yaşı tamam olub da ikinci yaşa qədəm qoyduğu gündür..."

Bir yaşlı dövlətimiz - gələcəkdə - yaxın gələcəkdə türklüğün ümidgahı, islamlığın pənahı və aləm mədəniyyətinin möhtərəm bir üzvü olacağını hələ bir yaşında olduğu halda hər kəsə bildirməyədir".

"...ÖLMƏK VAR, DÖNMƏK YOXDUR. Bu əziz bayram günü sidq dil ilə "yaşasın müstəqil Azərbaycan" deyənlər əmin olmalı: onu müstəqil yaşatmağa qadir olarlar" ("Azərbaycan", 1919, 28 may).

"Qara təhlükə" məqaləsində Üzeyir bəy həyəcanla bildirirdi: "İstiqlalımızın bir ilinin bayramını yenidən keçirmişdik ki, üfüqümüzdən qəflətən nümayan olan bir qara əl haman istiqlalımızı qırmaq və bizi murdar pəncəsi altında əzmək xəyalilə şimalımızdan uzanmağa başladı".

Göründüyü kimi, Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti tarixinin öyrənilməsində "Azərbaycan" qəzetində dərc olunmuş materialların ilk mənbə kimi əhəmiyyəti böyükdür. "Azərbaycan" qəzeti öz istiqlalına qovuşmuş Azərbaycan xalqının milli oyanışında çox mühüm rol oynamışdır.

Əd.: Paşayev A., Açılmamış səhifələrin izi ilə, B., 2001